

ÜNİVERSİTE - KÜTÜPHANE İLİŞKİSİ*

Dr. İrfan ÇAKIN

Üniversite ile kütüphane arasında, sözkonusu kurumların yapısal özelliklerinden kaynaklanan bir ilişkinin bulunduğu gerek kütüphanecilerin, gerek üniversite mensuplarının ve gerekse yöneticilerin gözlemleriyle tanık oldukları ve dolayısı ile önemsemek zorunda kaldıkları bir gerçektir. Üniversite ile kütüphane arasında nasıl bir ilişkinin bulunduğunu belirleyebilmek için, kanımca, sözkonusu kurumların tanımları ile amaç ve işlevlerinin neler olduğunun öncelikle belirlenmesi gerekir.

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 3. maddesinde «Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım yapan; fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yüksek öğretim kurumudur» şeklinde tanımlı yapılan üniversitelerin amaçlarını genelde dört grup içinde toplamak mümkündür. Bunlar,

- Teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek,
- Toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde kalifiye eleman yetiştirmek,
- Öğrencilerin entellektüel gücünü ve kültürünü arttırarak, onların özgür düşünceli, araştırıcı ve yaratıcı niteliklere sahip kişiler olarak yetişmesini sağlamak, ve nihayet
- Hizmetinde bulunduğu toplumun ortak kültür ve standardını yükseltmektir.

Belirlediğimiz bu amaçlar doğrultusunda, bir üniversitenin yapması gereken işlerin başında hiç kuşkusuz eğitim ve araştırma gelmektedir. Bilindiği üzere eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, büyük ölçüde, o güne değin oluşturulmuş bilgilerin toplanmasını, muhafazasını ve değerlendirilmesini gerektirir. Ancak, bilginin var olan durumu ile hiç bir zaman

* 1 Nisan 1983'de yapılan «Kütüphane Hizmetlerinin Merkezleştirilmesi Panelinde sunulan konuşma.

yetinilemeyeceğine göre, bunlara yenilerini katmak için araştırmalarda bulunmak kaçınılmaz bir gerekliliktir. Yapılan araştırmaların gerek ilgililere duyurulması ve gerekse halkın anlayacağı bir dilde yeniden düzenlenerek toplumun malı haline dönüştürülmesi doğrultusunda yapılan yayın ve benzeri faaliyetler de üniversitelerin işlevleri arasındadır.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu işlevler, üniversitenin toplumsal gelişim için ne denli önemli kuruluşlar olduğunu yansıtmaya yanı sıra, sözkonusu üniversitelerin kendilerinden beklenenleri gerçekleştirmede bilgiye dolayısı ile bilgi kaynaklarına olan gereksinmesini de ortaya koymaktadır. Bu durum kaçınılmaz bir biçimde bilgi kaynaklarının bilinçli bir plan ve program doğrultusunda sağlandığı, düzenlendiği ve onlardan maksimum düzeyde yararın gerçekleştirilmesi için hizmetlerin verildiği kütüphane kurumunu gündeme getirmektedir.

Hizmetinde bulunduğu kurumun amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir araç olduğu kesinlik kazanmış kütüphane kurumunun oluşumundaki gerekçenin eğitim, araştırma, bilgi kaynaklarını muhafaza etme ve boş zamanları değerlendirme gereksinimlerinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu gereksinimlerden en az birinin hissedildiği bir ortamda kütüphane oluşturma ve geliştirme için yeterli nedenler var demektir. Böylelikle, eğitim ve araştırma gibi toplumsal kalkınmada oldukça önemli işlevleri gerçekleştirmekle yükümlü bulunan üniversitenin kütüphanesiz olamayacağı, başarısında kütüphane hizmetlerindeki başarı ile özdeşliği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kütüphanelerin üniversite için ne kadar önemli bir unsur olduğunu yansıtmaya bakımından, bu konuda özel ve tüzel kişilerin değişik nedenlerle belirttikleri ve literatüre geçen düşüncelerini belirtmek isterim.

Bir çoğumuzun yabancı olmadığı Chicago Üniversitesi rektörlerinden Harper'in 1903 yılında verdiği bir demeçteki «Kütüphane üniversitenin kalbidir» ifadesi, uzun yıllar yöneticilik yapmış bir üniversite mensubunun kütüphane konusundaki düşüncelerini öz bir biçimde yansıtmaya bakımından dikkate değer.

Yine İngiltere'de tüm üniversitelerin mali işlerini koordine etmekle yükümlü olan ve İngiltere'deki üniversite kütüphanelerinin geliştirilmesinde katkısı tartışılmıyacak kadar büyük olan «University Grant Committee»nin 1921 yılında hazırladığı bir raporda üniversite kütüphanesinin önemi şöyle dile getirilir. «Bir üniversitenin niteliği ve yeterliliği, bu üniversitenin merkez birimi olan kütüphaneye yaklaşımı ile ölçülebilir... Biz üniversitelerde kütüphanelerin geliştirilmesini hayati önemi haiz bir gereklilik olarak görüyoruz»

Ülkemizde de kütüphanelerin üniversiteler için taşıdığı önem yüksek öğretim kurumlarının geliştirilmesine ilişkin haatlanmış raporlarda belirtilmiştir. Örneğin VII. Milli Eğitim Şûra'sına rapor veren Yüksek Eğitim Komisyonu «Araştırma ve öğretim faaliyetlerinde verimliliğin artırılması için fonksiyonel üniversite kütüphanelerinin kurulması» konusunda otoritelerin dikkatini çekerek bir takım önerilerde bulunur. Yine aynı yıl VII. Mil-

li Eğitim Sûra'sının hazırladığı raporda araştırma ile sanayileşme arasındaki ilişkiye değinilerek, üniversitelerde fonksiyonel kütüphanelerin kurulabilmesi için «Devletin her türlü maddi imkanı sağlaması» istenmiştir.

Sayın başkan ve değerli konuklar, gerek ülkemizde ve gerekse diğer ülkelerde üniversite kütüphanelerinin önemi ve geliştirilmesi konusunda yapılan önerilerin temelinde yatan neden; üniversitelerin daha aktif ve daha verimli bir düzeye getirilmesi isteğidir. Ancak, ülkemiz üniversitelerindeki kütüphanelerin arzu edilen düzeyde olduğunu ve hatta bir kaç örnek dışında bu yolda bulduklarını söylemek mümkün değildir. Kütüphane hizmetlerinde merkezileştirmenin gereğine ve yararına inanmakla beraber, merkezileştirme ile kütüphanelerimizin içinde buldukları kaostan kurtulacaklarını ummak iyimserlik çerçevesini fersah fersah aşar. Sayın başkan, müsaade ederseniz bu konudaki düşüncelerimi ikinci turda belirtmek isterim. Teşekkür ederim.

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİMİZİN SORUNLARI

Üniversitelerimizdeki kütüphane sorununa bilinçli bir yaklaşım, öncelikle mevcut sorunların hangi nedenlerden kaynaklandığını belirlemeyi gerektirir. Bilgilerin birikim ve iletim merkezleri şeklinde genel bir tanımlanabilecek kütüphaneler, oluşumlarına neden olan gereksinimleri karşılamaya yönelik hizmet verirler. Diğer bir deyişle, kendisinden beklentinin, sadece bilgi kaynaklarının muhafazası olan bir ortamda, kütüphane kurumunun bunun dışına çıkarak, bilgi kaynaklarından maksimum düzeyde yararlanılması için dinamik bir hizmet vermesi, toplumsal bir özellik gösteren kütüphane kurumunun yapısına ters düşer. Zira, gereksinimin bilgi kaynaklarının muhafaza edilmesi şeklinde tanımlandığı bir ortamda, kütüphaneyi oluşturan kurumun da sağlayacağı maddi ve manevi desteklerin boyutları da tanımlanan gereksinim çerçevesinde olacaktır. Bu durumda üniversite kütüphanelerinin gelişimini engelleyen nedenleri maddi destek terminolojisi içinde ele aldığımız bina, bütçe, personel yetersizliği yanısıra, manevi destek terminolojisi ile belirttiğimiz yasa ve yönetmelikler çerçevesinde tanımlamak, kanımca, neden - sonuç ilişkisini dikkate almamak olur.

Üniversite kütüphanelerimizin de sorunlarını saptamak için böyle bir yaklaşımı uyguladığımızda, kütüphaneye olan gereksinimi doğuran eğitim ve araştırma faaliyetlerini içerik ve kapsam itibarıyla ele almak gerekir.

Eğitim sisteminin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında, uygulanmakta olan yöntemin öğrenciyi ders notlarına bağımlı kıldığı, bağımsız bir çalışma ortamına öğrenciyi itmediği, ders yüklerinin öğrenciyi araştırma yapacak serbest zaman bırakmadığını ve öğrenci sayısının oldukça kabarık olduğunu söylemek mümkündür. Eğitim sisteminde olduğu gibi üniversitelerimizdeki araştırma faaliyetlerinde arzu edilen düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Gelişmiş ülkelerde % 15 ile % 25 arasında değişen master ve doktora öğrencilerinin, toplam üniversite öğrencilerine olan oran ülkemizde en iyi koşullarda bile % 2 ile % 3 oranını zor geçmektedir. Asıl araştırmacı kitlesini oluşturan üniversite öğretim üyeleri ise çoğu kez ağır bir öğretim yükü altında araştırma yapacak zamanı bulamamaktadırlar.

Üniversitelerimizdeki kütüphanelere duyulan gereksinimi belirleyen eğitim ve araştırma faaliyetleri böyle iken kütüphane gelişimi için yapılacak desteklerin de boyutları haliyle sınırlı olacaktır. Bu durumda üniversitelerimizdeki kütüphanelerin sorunlarının nedenlerini öncelikle üniversitelerimizdeki eğitim ve araştırma faaliyetlerinin nitelik ve niceliğinde aramak gerekir.

Ancak durumun böyle olması eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilinceye kadar üniversite kütüphanelerimizin geliştirilmesi için hiç bir şey yapılamaz anlamına gelmemelidir. Özellikle günümüzde, üniversitelerimizin yönlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda yetkili ve sorumlu bir kuruluş olan Yükseköğretim Kurulu'nun kütüphane hizmetlerinde merkezileştirme ile başlattığı olumlu girişimlerin arkasından, kütüphanelerin bütçe, personel, bina ve mevzuat gibi sorunlara ciddi bir şekilde el atması ve köklü çözümler getirmesi gerekmektedir. Teşekkür ederim.